

DOI: <https://www.doi.org/10.36719/2789-6919/08/216-222>

Babək Yasin oğlu Əhmədli

Bakı Dövlət Rabitə və Nəqliyyat Kolleci
magistrant

axmedlibabek@gmail.com

TAKSİMOTOR DAŞIMALARINA TƏLƏBATIN ÖYRƏNİLMƏSİ VƏ KEYFİYYƏTİN İDARƏ OLUNMASI

Xülasə

Əhalinin taksidə daşınmalara olan tələbatının tam və vaxtı- vaxtında təmin edilməsi, günün aktual məsələlərindən biri kimi nəqliyyat işinin effektivliyinin və keyfiyyətinin artırılması kafi dərəcədə qeyd edilmişdir. Məqalədə əsas məqsədi olan daşıma prosesinin texniki səviyyəsinin yüksəldilməsinin təmin edilməsi ilə yanaşı daşınmaların planlaşdırılmasının və təşkilinin təkmilləşdirilməsi və yekunda əhalinin taksidə daşınmalarına olan tələbatın öyrənilməsi məqsədəuyğun dərəcədə verinə yetirilmişdir. Avtonəqliyyat müəssisələri maddi, əmək və maliyyə resurslarının istifadə üsullarının böyük və mürəkkəb müxtəlifliyi, fəaliyyət və funksiyaların növlərinin uyğunlaşması ilə səciyyələnir. Buna görə də kompleks sistemlərin işlənilib hazırlanması ilk növbədə, nail olunması müəssisə tərəfindən təmin edilməli olan məqsədlər sisteminin formalaşmasını, yalnız bundan sonra effektiv metodların işlənilib hazırlanmasını nəzərdə tutan sistemli yanaşma metodologiyasına əsaslanmalıdır. Taksimotor nəqliyyatının nəzəri, metodiki və praktiki məsələlərinin elmi cəhətdən işlənilib hazırlanması avtonəqliyyat müəssisələrinin ixtisaslaşması və onlarda hərəkətli heyətin toplanması ilə əlaqədar olaraq xüsusi aktuallıq qazanır.

Açar sözlər: *taksimotor, daşınma, nəqliyyat, sərnişin, taksidə*

Babek Yasin Ahmedli

Study of demand for taxi transportation and quality management

Abstract

Sufficiently was noted that the full and timely provision of the population's demand for taxi transportation, increasing the efficiency and quality of transport is one of the actual issues of the day. In addition to ensuring the technical level of the transportation process the main purpose of the article is to improve the planning and organization of transportation and finally to study the demand of the population for taxi transportation. Motor transport enterprises are characterized by large and complex diversity of methods of using material, labour and financial resources, adaptation of types of activities and functions. Therefore, the development of complex systems should be primarily based on the methodology of a systematic approach which provides for the formation of a system of goals to be achieved by the enterprise and only then the development of effective methods. The scientific development of theoretical, methodological and practical issues of taxi-motor transport is gaining special relevance in connection with the specialization of motor transport enterprises and the gathering of rolling stock in them.

Key words: *taxi, transportation, transport, passenger*

Giriş

Əhalinin daşınmalara olan tələbatının tam və vaxtı- vaxtında təmin edilməsi, nəqliyyat işinin effektivliyinin və keyfiyyətinin artırılması dövrümüzün sosial siyasətinin aktual məsələlərindən biridir. Elmi məqalənin əsas məqsədi taksimotor daşıma prosesinin texniki səviyyəsinin yüksəldilməsinin təmin edilməsi ilə yanaşı daşınmaların səmərəli planlaşdırılmasının və təşkilinin, eləcə də idarə olunmasının təkmilləşdirilməsidir. Eyni zamanda bütün nəqliyyat növləri ilə əhaliyə göstərilən xidmətin xeyli yaxşılaşdırılması nəzərdə tutulmuşdur. Sərnişinlərin mürəkkəb yerdəyişmə mexanizminin ayrılmaz və mühüm hissəsi taksimotor nəqliyyatıdır [Vasilyev N.M Factor M.S.1974, p.15]

Bir qayda olaraq, avtomobil-taksilərdən vaxt məhdud olduğu və yalnız ən qısa yolla və yüksək sürətlə məqsədə çatmağın mümkün olduğu şəraitdə istifadə olunur.

Əhalinin maddi rifah səviyyəsi ildən-ilə yüksəlir və bu, taksimotor daşınmalarının həcmnin sabit şəkildə artmasına gətirib çıxarır. Hal-hazırda taksi avtomobilləri parkının böyüməsi, onların dinamik keyfiyyətlərinin yaxşılaşması müşahidə olunur. Avto-nəqliyyat müəssisələri, idarələri və birlikləri tərəfindən ardıcıl olaraq elmi-texniki işlərin tətbiqi yolu ilə taksimotor nəqliyyatının işinin yaxşılaşdırılması üzrə geniş tədbirlər proqramı həyata keçirilir. Bu metod arsenalının taksimotor daşınmalarının keyfiyyətinin və resursların effektiv istifadəsinin idarə olunmasının kompleks sistemi çərçivəsində həllinə imkan verir.

Taksimotor daşınmalarının keyfiyyətinin idarə edilməsinin kompleks sistemi

Hər taksimotor avtonəqliyyat müəssisəsi qarşısında əhaliyə xidmət göstərilməsi keyfiyyətinin və hərəkətli heyətin istifadəsinin effektivliyinin artırılması məsələsi durur. Göstərilən məsələlər yalnız taksimotor daşınmalarının keyfiyyətinin idarə edilməsinin kompleks sisteminin işlənilib hazırlanması, tətbiqi və resurslardan effektiv istifadə olunması əsasında yüksək səviyyədə həll edilə bilər. Sərnişinlərin daşınması məsələləri texniki inkişaf, əməyin və əmək haqqının təşkili, maliyyələşdirmə, uçot, təchizat və s. məsələlər kimi mühüm və məsuliyyətlidir. Beləliklə, kompleks sistemlərin özəlliyi ondan ibarətdir ki, onlar integrasiya olunmuşdur, bütün xidmətlərin və ümumilikdə avtonəqliyyat müəssisəsinin maraqlarına toxunur. Qarşıya qoyulmuş məsələlərin yerinə yetirilməsi üçün onun həllinə əsaslandırılmamış intuitiv yanaşmaları istisna edən dəqiq metodik əsas lazımdır. [Rotenshteyn I.I. 1973 p. 248]

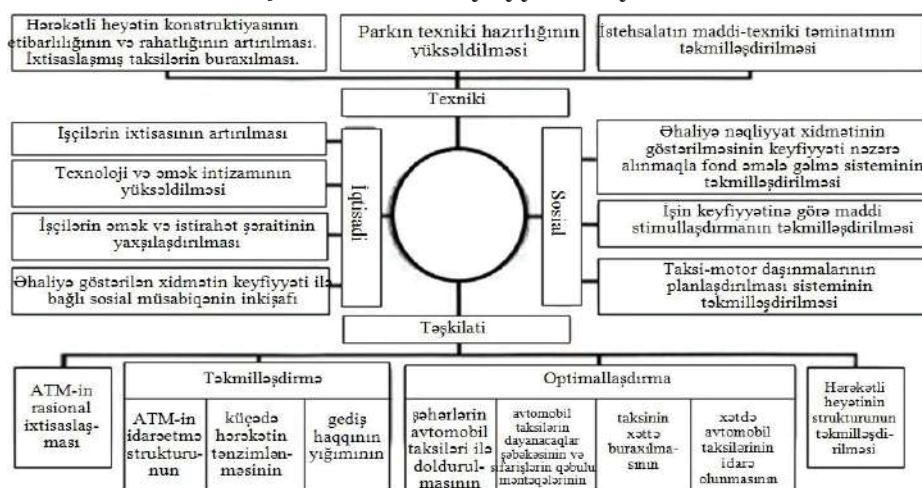
Taksimotor nəqliyyatının nəzəri, metodiki və praktiki məsələlərinin elmi cəhətdən işlənilib hazırlanması avtonəqliyyat müəssisələrinin ixtisaslaşması və onlarda hərəkətli heyətin toplanması ilə əlaqədar olaraq xüsusi aktuallıq qazanır. Taksimotor daşınmalarının təkmilləşdirilməsində yeni mərhələni ifadə edən bu böyük və məsuliyyətli işin yerinə yetirilməsi zamanı tövsiyələrin formal tətbiqindən qaçmaq lazımdır. [Isayeva. L.S.1972 y. 55 p]

Avtonəqliyyat müəssisələri maddi, əmək və maliyyə resurslarının istifadə üsullarının böyük və mürəkkəb müxtəlifliyi, fəaliyyət və funksiyaların növlərinin uyğunlaşması ilə səciyyələnir. Buna görə də kompleks sistemlərin işlənilib hazırlanması ilk növbədə, nail olunması müəssisə tərəfindən təmin edilməli olan məqsədlər sisteminin formalaşmasını, yalnız bundan sonra effektiv metodların işlənilib hazırlanmasını nəzərdə tutan sistemli yanaşma metodologiyasına əsaslanmalıdır.

Beləliklə, kompleks sistem çoxfunksionaldır və onun ayrı-ayrı elementləri elə qurulmalı və uzlaşdırılmalıdır ki, avtonəqliyyat müəssisəsinin fəaliyyətinin bütün məqsədlər kompleksinə nail olunmasını təmin etsin. Belə halda sistemin strukturu özü qarşıya qoyulmuş məqsədlərin həyata keçirilməsini təmin edən mexanizm kimi çıxış etməlidir. [2.İlyin O.K Rotenshteyn I.I. 1973 y. 221 p]

Yaranmış şəraitdə daşınmaların təşkili və idarə olunmasının bir sıra funksiyalarının həm idarəetmə (birləşmə) səviyyəsində, həm də avtonəqliyyat müəssisəsi səviyyəsində yerinə yetirilməsinin mümkün olduğunu nəzərə alaraq, nümunəvi layihəyə bütün göstərilən səviyyələrdə funksiyaların yerinə yetirilməsini nizamlayan metodlar sisteminin daxil edilməsi haqqında qərar qəbul edildi. Buna görə də, avtomobil nəqliyyatının idarə olunması, birləşməsi və müəssisə mətnində bundan sonra müəssisə adlandırılacaq. Konkret obyekt üçün sistemin işlənilib hazırlanması zamanı metodların məqsədyönlü seçimi aparılmalıdır.

Şəkil 1.1. Taksimotor daşınmalarının keyfiyyətinin yüksəldilməsi üsulları sistemi



Taksimotor daşınmalarının keyfiyyətinin (TDK) və resursların effektiv istifadəsinin idarə olunmasının kompleks sisteminin (REİİ KS) əsas müddəalarını nəzərdən keçirək.

Taksimotor daşınmalarının keyfiyyətinin artırılması dedikdə, əhalinin taksi tutmağa sərf etdiyi vaxtın azaldılmasını və gedişin rahatlığının artırılmasını nəzərdə tutan tədbirlər kompleksinin həyata keçirilməsi başa düşülür.

Kompleks sistem sərnişinlərə xidmət göstərilməsi keyfiyyətinin zəruri səviyyəsinin və taksidən istifadənin effektivliyinin müəyyən edilməsinə, təmin edilməsinə və dəstəklənməsinə yönəlmiş qarşılıqlı **əlaqəli təşkilati, texniki, iqtisadi, sosial tədbirlərin görülməsini nəzərdə tutur (şək. 1.1).**

Müəssisədə kompleks sistemin işlənilib hazırlanmasına hazırlıq zamanı bu işlərin aparılmasına dair əmr verilir və baş mühəndisin və ya müəssisənin istismar üzrə müdir müavininin başçılığı ilə ən ixtisaslı mütəxəssislərdən ibarət koordinasiya-işçi qrupun (KİQ) tərkibi təsdiqlənir. KİQ-in işinin təşkili qrup üzvlərinin vəzifələrinin, hüquqlarının və öhdəliklərinin müəyyən edildiyi əsasnaməyə, eləcə də müəssisənin rəhbəri tərəfindən təsdiqlənmiş iş planına əsasən həyata keçirilir [Kazakov G.A. 1972, p.127].

Müəssisədə standartlaşdırma, məhsulun keyfiyyətinin müəyyən edilməsi, daşınmaların və avtomobillərin TX və CT keyfiyyətinin müəyyən edilməsi, kompleks sistemin fəaliyyəti məsələlərinin işıqlandırılmasını nəzərdə tutan proqram üzrə, eləcə də sahə üzrə normativ-texniki sənədlərin öyrənilməsi üzrə texniki tədris təşkil edilməlidir. İstehsalat fəhlələri və sürücü heyəti arasında keyfiyyət və effektivlik məsələləri üzrə izahedici iş aparılmalıdır. Bu tədbir keyfiyyət məktəbləri şəklində təşkil oluna bilər.

Sistemin tətbiqindən əvvəl KİQ üzrə müvafiq plan üzrə aparılan, müəssisənin keyfiyyət və effektivlik məsələləri üzrə fəaliyyətinin yoxlanışı və təhlili həyata keçirilməlidir. Bu təhlil əsasında istehsalatın təşkilati-texniki səviyyəsinin yüksəldilməsi üzrə tədbirlər planı təşkil edilir və həmin plan sistem üçün texniki tapşırıqın işlənilib hazırlanması zamanı nəzərə alınır.

Müəssisənin hər bölməsi üzrə daşınmaların keyfiyyətinin və resursların effektiv istifadəsinin idarə olunması zamanı funksional əlaqələrin təhlili aparılır və bunun əsasında funksional məsuliyyətin bölgüsü, vəzifə təlimatlarının təkmilləşdirilməsi, məlumat axınlarının və keyfiyyət üzrə sənədlərin formalaşdırılması, icraçıların əməyinin qiymətləndirilməsinin təsnifatçıların və istehsalatın təşkilinin və idarə olunmasının təkmilləşdirilməsini təmin edən digər tədbirlər üzrə tövsiyələr işlənilib hazırlanır. Bu iş daşınmaların keyfiyyətinin və resursların effektiv istifadəsinin idarə olunmasının kompleks sistemi şəraitində müəssisənin təşkilati-funksional strukturunun sxemi şəklində təqdim edilir [Kazakov G.A. 1972, p.134-135].

Keyfiyyətin idarə olunmasının kompleks sisteminin işlənilib hazırlanmasına dair texniki tapşırıqda sistemin məqsəd və vəzifələri formalaşır və TDK və REİİ KS-ə qarşı əsas tələblər və onun yaradılması qaydası müəyyən edilir. TDK və REİİ KS-in işlənilib hazırlanmasının və tətbiqinin əsas məqsədi taksimotor nəqliyyatının planlaşdırılması, təşkili və idarə olunması üsullarının təkmilləşdirilməsi, əhaliyə taksimotor daşınmaları ilə xidmət göstərilməsinin və hərəkətli heyətin istifadəsinin effektivliyinin səviyyəsinin ardıcıl yüksəldilməsi üçün onun işinin yüksək etibarlılığının təmin edilməsidir. Kompleks sistemin əsas vəzifələri sərnişinlərin taksidə gedişə vaxt sərfiyyatının azaldılmasını, əhaliyə xidmət göstərmə mədəniyyət səviyyəsinin yüksəldilməsi, daşınmaların maya dəyərinin azaldılmasını və s. nəzərdə tutur.

Texniki tapşırıqda müəssisənin xarakteristikası üçün göstəricilərin siyahısı verilir və bura hərəkətli heyətin sayı və xarakteristikası, texniki-istehsalat bazasının qurulması, sərnişin daşınmanın həcmi, hərəkətli heyətin texniki xidməti və cari təmiri üçün istehsalat məkanlarının qısa təsviri və s. də daxildir. Texniki tapşırıqda həmçinin TDK və REİİ KS-də idarəetmənin məzmunu ətraflı açıqlanır.

Taksimotor daşınmalarının keyfiyyətinin idarə olunmasının kompleks sisteminin texniki layihəsində TDK və REİİ KS-in kompleks sistemin təminat vasitələrinin müəyyən edildiyi, texniki-təşkilati səviyyənin qaldırılması üzrə tədbirlər planının və s. verildiyi "Əsas müddəalar" başlıca standartı olmalıdır [Kochiyev E.C. 1982 y. 57-59 p]

TDK və REİİ KS iş layihəsinə müəssisənin bütün istehsalat sahələrinin fəaliyyətini nizamlayan standartlar kompleksi daxildir.

TDK və REİİ KS-in alt sistemlərini qısa nəzərdən keçirək. Quruluşca hər alt sistemdə onların vəzifələrini və icraçıları təmin edən, yerinə yetirilən funksiyaların qeyd edilməsi nəzərdə tutulur.

Daşınmalar alt sistemində olduğu kimi, zəruri funksiyalar keyfiyyət göstəricilərinin planlaşdırılması və normalaşdırılması, işlərin görülməsinin attestasiyası, istehsalın texnoloji hazırlığı və s.-dir.

Təminedicilərin alt-sistemə müəssisənin istehsalatın kompleks sistemin tətbiqinə hazırlıq funksiyalarının yerinə yetirilməsini, keyfiyyət üzrə bölmələrin yaradılması qaydasını nizamlayan standartlar kompleksi daxildir. [5.Kochiyev E.C. 1982 y. 35-36 p]

Kompleks sistemin yaradılması, tətbiqi və fəaliyyətinin təmin edilməsi üzrə işlərin təşkili üçün ictimai orqan – daim fəaliyyət göstərən keyfiyyət üzrə komissiya yaradılır. Komissiya tərəfindən aparılan iş istehsalın təşkilinin yaxşılaşdırılmasına, əhaliyə taksimotor nəqliyyatı ilə xidmət göstərilməsi keyfiyyətinin artırılmasına, daşınmaların maya dəyərinin azaldılmasına, resursların effektiv istifadəsinə, istehsalat ehtiyatlarının maksimal istifadə olunmasına, işçilərin öz əməyinin yekun nəticələrində və müəssisənin işinin ümumi yekunlarında maraqlı olmasının gücləndirilməsinə imkan verir. Bu komissiya müəssisənin bütün bölmələrində keyfiyyətin qiymətləndirilməsi və təhlilinin nəticələrini ümumiləşdirir və həmin materialları hər həftə keçirilən Keyfiyyət və Effektivlik Gününün iclaslarında nəzərdən keçirilməsi üçün hazırlayır. Bu icaslarda kompleks sistemin tətbiqinin və fəaliyyətinin yekunu verilir, istehsalat çıxışları halları, texnoloji, nəqliyyat, əmək və maliyyə intizamının pozulması faktları və digər məsələlər araşdırılır, eləcə də onlarla bağlı qərarlar qəbul edilir.

Əməyin keyfiyyətinin qiymətləndirilməsi və stimullaşdırılması

Kompleks sistemdə fəaliyyətin yekun nəticələrindən asılı olaraq, icraçıların əməyinin keyfiyyətinin qiymətləndirilməsi və stimullaşdırılması məsələlərinə mühüm əhəmiyyət verilir. Əməyin stimullaşdırılmasının düzgün və çevik sistemi mövcud istehsalat ehtiyatlarının işə salınmasına, əməyin səmərəliliyinin artırılmasına, həm hazırlıq mərhələsində, həm də yerinə yetirmə prosesində daşınmaların maya dəyərinin azaldılmasına, eləcə də bütün növ resurslara qənaət edilməsinə imkan verir.

Texniki-mühəndis işçilərinin, istismar xidmətinin işçilərinin və taksi sürücülərinin əməyinin qiymətləndirilməsi və stimullaşdırılması üsullarını nəzərdən keçirək.

İstismar xidmətinin nail olduğu işin iqtisadi nəticələri üzrə kompleks göstəricinin tərkib hissələri aşağıdakı asılılıqlarla müəyyən edilir.

Dayanacaqlardan taksi tutulması ehtimalının müəyyən edilməsi zamanı (cədv. 2.1) ictimai nəqliyyatın digər növlərinin, avtomobil-taksilərin işinin texniki-istismar göstəricilərinin və digər amillərin bu kəmiyyətə təsiri öyrənilmişdir. Lakin əldə edilmiş nəticələrin ümumiləşdirilməsi zamanı müəyyən edilmişdir ki, sakinlərin sayına görə qəbul edilmiş şəhər qrupları çərçivəsində dayanacaqlar şəbəkəsinin sıxlığı əsas təsir göstərir və bu zaman praktiki hesablamaların lazımi dəqiqliyi təmin edilir. [4.Kazakov G.A. 1972 y.111-113 p]

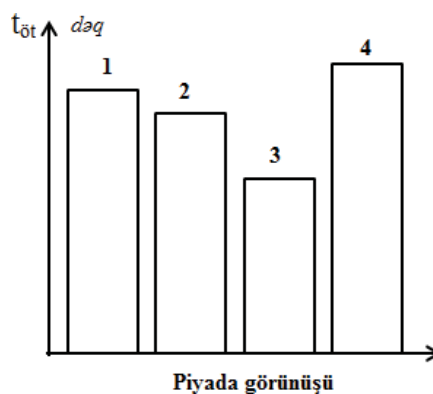
Cədvəl 2.1

Dayanacaqların sıxlığı, vah./km ²	Şəhər qrupu			
	I	II	III	IV
0,2-dək	0,50	0,48	0,40	0,31
0,2 – 0,3	0,56	0,54	0,46	0,38
0,3 – 0,4	0,62	0,60	0,52	0,45
0,4 – 0,5	0,68	0,66	0,60	0,54
0,5 – 0,6	0,73	0,72	0,65	0,60
0,6 – 0,7	0,80	0,79	0,72	0,66
0,7 – 0,8 və daha artıq	0,81	0,80	0,73	0,67

Dayanacaqlar şəbəkəsinin sıxlığı $f=F/\sigma$ düsturu ilə hesablanır, burada F – şəhərin tikilmiş sahəsi, km²; σ – taksimotor dayanacaqlarının sayıdır, vah.

Taksi sərnişinlərinə sifarişlər üzrə xidmət göstərilməsi ehtimalı $P(a3)=S/\pi$ qiymətinə bərabərdir, burada S – sifarişlərin sayı; π – taksiyə miniklərin sayıdır.

Dayanacaqlarda və yolla hərəkət edərkən taksi tutma zamanı taksi sərnişinlərinə xidmət göstərilməsi müddətinin elementlərini nəzərdən keçirək.



Şəkil. 2.2. Dayanacaqlardan (1), yolla hərəkət zamanı (2), qabaqcadan (3) və təcili (4) sifarişlər üzrə taksi tutarkən sərnişinlərin vaxt sərfiyyatı diaqramı. Sərnişinlərə xidmət göstərilməsi keyfiyyətinin qiymətləndirilməsi

Əhaliyə göstərilən xidmətin keyfiyyətinin və nəqliyyatın istifadəsinin effektivliyinin artırılmasına yönəlmiş tədqiqatların fəallığı müşahidə edilirdi. Əvvəllər əhalinin daşınmalara tələbatının kəmiyyətə ödənməsi məqsədi qoyulurdu, hal-hazırda isə sərnişin nəqliyyatının daşıma prosesinin məhz keyfiyyətinə xüsusi diqqət yetirilir.

Şəhərlərdə taksimotor daşımalarının təşkili zamanı qaçılmaz olaraq əhaliyə göstərilən xidmətin keyfiyyətinin qiymətləndirilməsi problemi ortaya çıxır. Mövcud xidmət səviyyəsini bilmək, daşıma prosesini hərtərəfli təhlil etmək və yalnız bu təhlil əsasında taksimotor nəqliyyatının əsas inkişaf istiqamətlərini müəyyən etmək lazımdır. Əhalinin daşınmalara tələbatının ödənməsinin qiymətləndirilməsi aləti çox mühümdür, çünki onun köməyi ilə taksimotor nəqliyyatının potensial resurslarını işə salmaq və beləliklə, əhaliyə göstərilən xidmətin keyfiyyət səviyyəsinin və hərəkətli heyətin istismarının effektivliyini durmadan və ardıcıl qaldırmaq olar. Şəhərlərin əhalisinə taksimotor nəqliyyatı ilə xidmət göstərilməsinin keyfiyyət səviyyəsinin qiymətləndirilməsində istifadə olunan meyarlar və yanaşmalar xüsusi məsələlərin həllində uğurla tətbiq edilə bilər, lakin onların köməyi ilə daşıma prosesinin hərtərəfli səciyyələndirilməsi çətindir.

Buna görə də əhaliyə taksimotor nəqliyyatı xidmətinin göstərilməsinin keyfiyyət səviyyəsinin qiymətləndirilməsi üçün taksi tutulmasına normalaşdırılan vaxt sərfiyyatının (t_{nn}) faktiki məlumatlar əsasında, yəni $Kk = t_{nn}/t_{nf}$ müəyyən edilən taksi tutmanın hesablanan müddətinə (t_{nf}) nisbətindən ibarət olan göstərici təklif edilmişdir. [6.Afenasyev L.L Chukerberg S.M. 1973 y. 234 p]

Sərnişinlər tərəfindən taksinin tutulması müddətinə avtomobil-taksiyə minmə anına qədər bütün vaxt sərfiyyatları daxildir. Sərnişinlərin taksidə hərəkətə vaxt sərfiyyatı nəzərə alınmır, çünki o, daha çox daşıma prosesinin təşkilinin və idarə olunmasının səviyyəsini deyil, şəhərlərin arxitektura planlaşdırma strukturunu, hərəkətin tənzimlənməsinin təşkilini, yol şəbəkəsinin vəziyyətini və əhaliyə taksimotorla xidmətin göstərilməsinin keyfiyyətinin qiymətləndirilməsi meyarına daxil edilməsi hesablamaları çətinləşdirəcək bir sıra digər amilləri səciyyələndirir.

Əhaliyə xidmət göstərilməsinin keyfiyyətinin qiymətləndirilməsinin bu analitik göstəricisinin tətbiqi ümumilikdə il, rüb, ay, sutka, yəni istənilən dövr ərzində daşınmaların səviyyəsini səciyyələndirməyə imkan verir.

Taksinin tutulmasına vaxt sərfiyyatının müəyyən edilməsi zamanı taksimotor nəqliyyatının əsas texniki- istismar və planlaşdırma göstəriciləri nəzərə alınır və nəticələrin müqayisə olunma qabiliyyəti təmin edilir.

Əhaliyə taksimotor nəqliyyatı xidmətinin göstərilməsi keyfiyyətini səciyyələndirən göstəricilərin müəyyən edilmiş qiymətlərinə uyğun olaraq, keyfiyyətin tamamlayıcı göstəricisinin hesablanması aparılmışdır (cədv. 2.2).

Əhalisinin sayı 1,84 mln. nəfər (H); tikilmiş ərazisinin ümumi sahəsi 350 m² (F); taksimotor dayanacaqlarının sayı 240 (σ); magistral küçələr arasındakı məsafə 0,6 km (L_m) olan şəhər əhalisinə taksimotor nəqliyyatı xidmətinin göstərilməsinin keyfiyyətinin qiymətləndirilməsinə nümunə göstərək. Əhalinin hərəkətililiyi bir sakin tərəfindən ildə 15,6 gedişdir (π). Həmin şəhərin taksimotor parkı 3500 vah. (A) təşkil edir və buraxılma əmsalı 0,850 (α_b), sutkalıq ödənişli gediş məsafəsi 246 km (löd), istismar sürəti 28 km/saatdır (v_i). İş gününün müddəti 11 saat (T_m), həmin vaxtdan 0,2 nəfər orta dolma zamanı sərnişin gözləyərkən ödənilmiş işsiz dayanma vaxtı 0,5 saat (t_{day}) təşkil edir. Sərnişinlərin orta gediş məsafəsi 6 km (l_{ort}) təşkil edir. Avtomobil-taksilərə 46 min miniyin (π) payına sutkada 1104 sifariş (S) düşür. [7.Blatnov M.D. 1971 y. 120 p]

Cədvəl 2.2

Xidmət səviyyəsi	Şəhərlər qrupu üçün K qiyməti			
	I	II	III	IV
Nümunəvi	1 və daha artıq	1 və daha artıq	1 və daha artıq	1 və daha artıq
Yaxşı	0,798	0,798	0,783	0,780
Qənaətbəxş	0,476	0,446	0,433	0,414
Qeyri-qənaətbəxş	0,476-dan az	0,446-dan az	0,433-dən az	0,414-dən az

Daşınmaların keyfiyyətinin planlaşdırılması

Hal-hazırda təsərrüfat mexanizminin istehsalın effektivliyinin və xalq təsərrüfatının bütün sahələrinin, o cümlədən taksimotor nəqliyyatının keyfiyyətinin yüksəldilməsinə təsirinin planlaşdırılması və gücləndirilməsinin yaxşılaşdırılması məsələlərinə böyük diqqət yetirilir.

Bu məqsədlə, eləcə də əhaliyə nəqliyyat xidmətinin göstərilməsinin keyfiyyətinin yüksəldilməsi üzrə işlərin sistemləşdirilməsi üçün şəhərlərdə əhaliyə göstərilən xidmətin keyfiyyət göstəricilərinin planlaşdırılması metodikası işlənib hazırlanmışdır. Bu metodika əhaliyə taksi- motor xidmətinin göstərilməsinin keyfiyyətinin qiymətləndirilməsi üzrə layihələrin məntiqi tamamıdır. Əhaliyə avtomobil-taksi xidmətlərinin göstərilməsinin keyfiyyət göstəricisinin plana uyğun kəmiyyəti əhalinin taksi tutmaya normalaşdırılan vaxt sərfiyyatının taksi tutmanın planlaşdırılan müddətinə nisbəti ilə müəyyən edilir. Sərnişinlərin taksi tutmaya vaxt sərfiyyatının elementlərinin müəyyən edilməsi üçün riyazi asılılıqların təhlili nəticəsində müəyyən edilmişdir ki, əhaliyə taksimotor xidmətinin göstərilməsinin keyfiyyət göstəricisinin həcmnin planlaşdırılması zamanı avtomobillərin xəttə buraxılması əmsalının, gediş məsafəsinin istifadə əmsalının, iş gününün müddətinin, istismar sürətinin normalaşdırılması, eləcə də avtomobillərin dayanacaqlarda və yolla hərəkət zamanı tutulması ilə sərnişinlərə xidmət göstərilməsi ehtimalının proqnozlaşdırılması həyata keçirilməlidir.

Taksinin xəttə buraxılma əmsalının kəmiyyətinin normalaşdırılması üçün ilk növbədə taksi parkının texniki hazırlıq əmsalının asılı olduğu amillər müəyyən edilmişdir.

Daşınmalara olan tələbin öyrənilməsi və modelləşdirilməsi

Əhalinin daşınmalara tələbinin müəyyən edilməsi üçün cədvəl, hesabat, statistik, anket, vizual metodlar istifadə olunur. Yoxlamaya başlamazdan əvvəl qarşıya qoyulmuş məqsədlər, həll edilən məsələlər və maddi və əmək resursları ilə təminat əsasında yoxlamanın aparılması metodu seçilməlidir. Məhz minimal vaxt və vəsait sərfiyyatı ilə sərnişin axınlarının və ya nəqliyyat axınlarının zəruri xarakteristikalarının əldə olunmasını təmin edən metoda üstünlük verilir. Əhalinin daşınmalara olan tələbatının hər bir metodla yoxlanması üç mərhələyə bölünə bilər: yoxlamaya hazırlıq; yoxlamanın aparılması; əldə edilmiş məlumatın emalı.

Yoxlamaya hazırlıq mərhələsində seçimin həcmi müəyyən olunmalı və bunun əsasında uçot sənədlərinə tələbat hesablanmalı, onlar tipografiyada çap olunmalıdır. Yoxlama sürücülərin cəlb edilməsi ilə aparılırsa, hər gün üçün materialların verilməsi tabeli tərtib edilməli və orada parkdan çıxma və parka daxil olma vaxtı, sürücü və avtomobil haqqında məlumatlar göstərilməlidir. Bu zaman sutka ərzində taksinin xətdə işlədiyi bütün müddətdə yoxlamanın aparılması təmin edilməlidir. Yoxlama üçün əsasən daha uzunmüddətli növbədə işləyən qabaqcıl taksilərin cəlb edilməsi tövsiyə olunur. Həmçinin yoxlamanın aparılma qaydası, eləcə də ilkin uçot sənədlərinin blanklarının doldurulması qaydaları haqqında əhali arasında izahat işi aparılmalı və sürücülər, dispetçerlər və hesabçılar təlimatlandırılmalıdırlar. Sürücülər və hesabçılar tərəfindən uçot sənədlərinin doldurulmasına nəzarət məqsədilə Dövlət Avtomobil Müfəttişliyinin işçiləri cəlb oluna bilərlər. [8. Kuznechsov E.S. 1972 p 168-169]

Cədvəl metodu xətdə iş prosesində sürücülər tərəfindən doldurulan cədvəllər əsasında taksimotor daşınmalarına təminedicilə tələbi və hərəkətli heyətinin istifadəsinin effektivliyini müəyyən etməyə imkan verir.

Nəticə

Məqalədə sistemlərin formalaşdırılmasının, işlərin idarə olunmasının və işlərin keyfiyyətinin yüksək səviyyəsinin sabitliyinin təmin edilməsinin əsas prinsipləri nəzərdən keçirilmişdir. İstifadə olunan metodların ilkin məlumatları və bəzi ilkin şərtləri konkret obyektlərdə tətbiq edilən zaman, taksimotor nəqliyyatının yaranmış istismar şəraiti və istehsalın inkişaf səviyyəsi nəzərə alınmaqla, dəqiqləşdirilməlidir.

Daşınmaların keyfiyyətinin idarə olunmasının kompleks sistemlərinin əsasını istehsalın bütün sahələrində, taksimotor avtonəqliyyat müəssisələrinin bütün fəaliyyət istiqamətləri üzrə işlərin keyfiyyətinin hərtərəfli qiymətləndirilməsinin aparılması təşkil edir.

Əhaliyə taksimotor xidmətinin göstərilməsinin keyfiyyətinin qiymətləndirilməsinin sərnişinlərin taksit tutmağa normativ və hesablanmış vaxt sərfiyyatının nisbəti üzrə aparılması məqsəduyğundur. Bu göstəricinin qiyməti hərəkətli heyətin işinin əsas texniki-istismar və planlaşdırma göstəriciləri ilə müəyyən edilir.

Əhaliyə nəqliyyat xidmətinin göstərilməsinin səviyyəsinə daha çox təsir göstərən daşınma prosesinin texnoloji hazırlığı hərtərəfidir. Bu işin əsas mərhələləri parkın hesabdən silinməsi və doldurulması həcmnin rəşional idarə olunması əşasında şəhərlərin taksimotor nəqliyyatı ilə təmin edilməsinin optimallaşdırılması, əhalinin daşınma tələbinə uyğun olaraq avtomobillərin xəttə buraxılmasının təmin edilməsi, taksimotor dayanacaqları şəbəkəsinin təkmilləşdirilməsi, əhalinin xidmət sifarişlərinin yerinə yetirilməsinin optimallaşdırılması və bir çox digərləridir.

References

1. Vasilyev N.M. (1974) Factor M.S "Taxitransport and organization of its work in big cities.
2. Ilyin, O.K (1973) Rotenshteyn I. I "Desifn of long-distance telephone exchanges
3. Isayev, L.S (1972) "Optimal, vehicle life" M. Transport .
4. Kazakov, G.A (1972) Your Friend taxi" L. Lenizdet.
5. Kochiyev, E. (1982) Taxi first steps" Road Transport №8.
6. Afenasyev, L.L (1973) Chukerberg S. M. Roadtransport.
7. Blatnov, M.D (1871)Traffic controlstations. M. Transport .
8. Kuznechsov, E.S ()1972 Vehicle meintenance and reliabilty

Rəyçi: t. ü.f.d. Allahverdi Şərifov

Göndərib: 15.03.2022

Qəbul edilib: 20. 04.2022